

UPPSALA
UNIVERSITET

NCK NATIONELLT CENTRUM
FÖR KVINNOFRID

Studier av våldsutsatthet internationellt och i Sverige – en översikt

Nationellt Centrum för kvinnofrid, NCK
Uppsala Universitet
Akademiska sjukhuset
751 85 Uppsala
www.nck.uu.se

Studier av våldsutsatthet internationellt och i Sverige
– en översikt

December 2013
Författare: Anna Berglund, enhetschef
Rickard Pettersson, utredare

Innehållsförteckning

Inledning	4
Bakgrund	4
Mänskliga rättigheter och internationella överenskommelser	4
Att mäta och studera våldsutsatthet	5
Studier av våldsutsatthet internationellt	8
Brottsofferundersökningar	8
Studier av våldsutsatthet hos kvinnor och män	9
Våld i nära relationer	11
Mäns våld mot kvinnor	12
Våld mot män där förövaren är en partner	13
Kriminalstatistik och studier av våldsutsatthet i Sverige	14
Kriminalstatistik	14
Brottsofferundersökningar	15
Befolkningsundersökningar om hälsa och levnadsförhållanden	17
Våldsutsatthet hos barn och unga	18
Mäns våld mot kvinnor	18
Våldsutsatthet och hälsa	19
Kopplingar mellan utsatthet under barndomen och ohälsa	20
Kopplingar mellan utsatthet i vuxen ålder och ohälsa	20
Våldsutsatthet och psykisk ohälsa	21
Våldsutsatthet och fysiska sjukdomssymtom	22
Sammanfattning	23
Referenser	25

Inledning

Våld är på grund av sin omfattning ett folkhälsoproblem i Sverige liksom i resten av världen. Förutom de direkta skadorna leder våld till långsiktiga konsekvenser för såväl enskilda individer som för familjer, grupper och samhällen. En förutsättning för att kunna minska våldet och förbättra stödet till dem som har utsatts är kunskap om våldets orsaker, hur vanligt det är, vem som drabbas, vilka förövarna är och hur utsatthet för våld kan kopplas till ohälsa.

Bakgrund

Mänskliga rättigheter och internationella överenskommelser

I Förenta Nationernas (FN) allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från år 1948 konstateras att alla människor är födda fria och har samma värde och rättigheter, oavsett härkomst, kön, språk, religion, politisk uppfattning, kultur eller specifik situation. Artikel 3 klargör att alla har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet. Den allmänna förklaringen lägger tillsammans med de två FN-konventionerna *Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter* samt *Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter* grunden för folkrätten och reglerar förhållandet mellan stater och enskilda människor. De innefattar grundläggande friheter, rätten till skydd mot övergrepp och rättigheter för att tillgodose de grundläggande behoven.

De könsneutrala konventionerna om mänskliga rättigheter uppmärksammar inte hur könsdiskriminering gjort kvinnor särskilt utsatta på en rad områden. Detta ledde fram till att FN:s generalförsamling år 1993 antog *Deklarationen om avskaffandet av våld mot kvinnor* som fastställer att våld mot kvinnor är ett brott mot kvinnors mänskliga rättigheter. FN definierar könsrelaterat våld som handlingar som resulterar i fysisk, psykisk eller sexuell skada eller lidande för den som utsätts. Också hot om våld, tvång och godtyckligt frihetsberövande inkluderas.¹ I ingressen beskrivs våld mot kvinnor som ett uttryck för det ojämlika maktförhållandet mellan könen och att det är staternas ansvar att bedriva en politik som syftar till att avskaffa våld mot kvinnor.

Barns rätt till en uppväxt utan våld formulerades av FN år 1989 i *Konventionen om barnets rättigheter*.² I konventionen betonas staternas ansvar för att vidta åtgärder för att skydda varje barn mot alla typer av fysiskt eller psykiskt våld, övergrepp, vanvård eller utnyttjande.

Ett steg i att stärka äldres rättigheter togs år 1991 när FN:s generalförsamling antog resolutionen *Principer för äldre*.³ I resolutionen konkretiseras de mänskliga

¹ FN (1993).

² FN (1989).

³ FN (1991).

rättigheterna genom fem vägledande principer: *självständighet, deltagande, vård, självförverkligande och värdighet.*

Enligt Världshälsoorganisationen WHO miste över 1,4 miljoner människor livet till följd av våld under år 2011.⁴ Organisationen definierar våld på följande sätt:

*“The intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community, that either results in or has a high likelihood of resulting in injury, death psychological harm, maldevelopment or deprivation.”*⁵

I åldern 15-44 år är våld den vanligaste dödsorsaken, och mångdubbelt fler, oavsett ålder, drabbas av icke-dödliga skador.⁶ WHO har vid upprepade tillfällen lyft fram våldet som en prioriterad folkhälsofråga, och år 1996 tillkännagav organisationen genom resolutionen *Prevention of violence: a public health priority* att våld var ett omfattande och växande folkhälsoproblem världen över.⁷ Där understryks att våld får allvarliga konsekvenser både på lång och kort sikt för människors fysiska och psykiska hälsa och för den sociala utvecklingen för såväl enskilda som för familjer, samhällen och länder.

Utifrån våldets orsaker har WHO utvecklat en typologi där våldet delas upp i tre övergripande kategorier: *självorsakat våld, mellanmänskligt våld* och *kollektivt våld*.⁸ Inom dessa identifieras fyra olika våldstyper: *fysiskt, sexuellt* och *psykologiskt våld* samt *försummelse*. Föreliggande studie, *Våld och hälsa*, undersöker i första hand våldsutsatthet på den mellanmänskliga nivån och studerar utsatthet för sexuellt, fysiskt och psykiskt våld. De definitioner av de olika våldstyperna som används utgår från WHO:s typologi och de exempel som ges där.

Att mäta och studera våldsutsatthet

Hur våldsutsatthet studeras, vilka metoder som används och vilka definitioner samt avgränsningar som görs, påverkar uppskattningen av våldets omfattning. Ett tillvägagångssätt för att mäta våldsutsatthet är att analysera antalet anmälda våldsbrott genom kriminalstatistik. För att betecknas som brott ska en gärning stå i strid med någon lagbestämmelse för vilken det föreligger ett straff. Gärningen ska i de flesta fall också ha begåtts med uppsåt. I Sverige ansvarar Brottsförebyggande rådet (Brå) för den officiella kriminalstatistiken och en samlad redovisning publiceras årligen. I anslutning till kriminalstatistiken bör mörkertalet beaktas, det vill säga skillnaden mellan den

⁴ WHO (2013a).

⁵ WHO (2002).

⁶ Ibid.

⁷ WHO (1996).

⁸ WHO (2002).

faktiska brottsligheten och den som kommer till polisens kännedom. Mörkertalet anses öka ju närmare relation brottsoffret har till förövaren, men även andra faktorer kan påverka i vilken grad ett brott anmäls, som känslor av skuld och skam, eller en bristande tilltro till rättsväsendet. Som exempel kan nämnas att uppskattningsvis endast tio till tjugo procent av alla sexualbrott i Sverige polisanmäls.⁹

För att få en uppfattning om befolkningens totala utsatthet för våldsbrott, det vill säga både polisanmält våld och brott som inte polisanmälts, kompletteras kriminalstatistiken med brottsofferundersökningar. Syftet är att erhålla information om offren, uppskatta mörkertalet för olika typer av brott, få jämförelsetal för vissa brott samt att följa utvecklingen över tid för olika brottstyper. I undersökningarna ställs frågor om brott mot person, som våldtäkt och sexuellt våld av annat slag, hot, trakasserier, rån, fysisk misshandel samt egendomsbrott. Tidsperspektivet omfattar vanligen utsatthet det senaste året, men ibland även under längre tidsperioder. Kriminalstatistik i kombination med brottsofferundersökningar anses ge en mer fullständig bild av brottsutsattheten i det studerade landet.¹⁰ I Sverige mäts utsattheten för brott årligen i den *Nationella trygghetsundersökningen* (NTU) som utförs av Brå. En begränsning med brottsofferundersökningar är att de främst mäter utsattheten för sådant våld som utgör lagöverträdelser och inte den totala våldsutsattheten. Det finns också en risk för att omfattningen av våldsbrott i vissa utsatta grupper underskattas, eftersom det vanligen finns en gräns för hur många enskilda brottsändelser som kan rapporteras.

Studier som efterfrågar utsatthet för våld, oavsett om våldet utgör en lagöverträdelse eller inte, kan komplettera bilden. I Sverige utförs årligen två populationsbaserade undersökningar om hälsa och levnadsförhållanden: *Hälsa på lika villkor* (HLV) som utförs av Statens folkhälsoinstitut på uppdrag av riksdagen och *Undersökningar om levnadsförhållanden* (ULF) som utförs av Statistiska centralbyrån på uppdrag av regeringen. Inom ramen för dessa ingår frågor om utsatthet för fysiskt våld och hot om våld, oavsett om våldet utgör ett brott eller inte.

I studier som särskilt avser att studera våldsutsatthet ställs frågor som detaljerat beskriver olika typer av våld, vilket kan underlätta för respondenterna att identifiera egna erfarenheter som uttryck för våld. Genom följdfrågor kan offrets relation till förövaren eller effekter på hälsa och livssituation studeras. Studierna speglar oftast både ett kortare och ett längre tidsperspektiv. Att se till våldsutsatthet under lång tid, exempelvis i ett livstidsperspektiv eller under vuxenlivet, ger en helhetsbild på ett annat sätt än om endast det senaste året studeras. I ett längre tidsperspektiv kan upprepat våld, som inte inträffat just det senaste året, fångas upp. Då kortare tidsperioder undersöks finns det en risk att det upprepade våldet förbises, eller att antalet fall av vissa typer av våld blir så litet att någon säker uppskattning av förekomsten inte kan göras.

Metoden för datainsamlingen kan påverka svarsfrekvens och därmed resultatens tillförlitlighet. I nationella befolkningsundersökningar är det vanligt med

⁹ Brottsförebyggande rådet (2008).

¹⁰ Brottsförebyggande rådet (2012).

telefonintervjuer. Om urvalspersonerna inte hittas efter matchning mot telefonnummerregister blir det ett bortfall. Vid telefonintervjuer kan intervjupersonen ha åhörare, vilket kan påverka hur vederbörande svarar. Om datainsamlingen istället sker genom postenkäter blir det ett bortfall av dem som har läs- och skrivsvårigheter eller andra kognitiva funktionsnedsättningar, och det är inte heller självklart att respondenterna besvarat frågorna själva. Personer med vissa funktionsnedsättningar kan bli utestängda från att delta, om inte särskilda åtgärder vidtagits för att överbrygga eventuella hinder. Om enkäterna är allt för omfattande kan det uppstå enkättrötthet som ökar bortfallet. Oavsett vilken metod som används exkluderas vanligen personer som bor på institutioner eller saknar bostad, vilket kan leda till att resultaten blir missvisande.

Eftersom förekomsten av våld nästan uteslutande studeras retrospektivt kan respondenternas ålder och relationen till förövaren ha betydelse för resultaten. Personer i övre tonåren och unga vuxna är generellt den grupp som är mest utsatta för allt slags våld, ofta betydligt mer än genomsnittet i en population. När äldre åldersgrupper studeras eller när övergrepp under barndomen efterfrågas finns det en risk att respondenterna inte minns erfarenheter av våld som ligger långt tillbaka i tiden. Om övergreppet skett tidigt i livet kan det hända att den tillfrågade då inte förstod innebörden av händelsen vilket innebär att våldsutsatthet i barndomen kan underskattas. Det upplevs vidare som lättare att besvara frågor som rör våld i tidigare relationer. Mindre allvarligt våld kan också glömmas bort med tiden. Detta skulle kunna vara en del i förklaringen till att den överensstämmelse som ses mellan kvinnors och mäns utsatthet för partnervåld i det korta perspektivet försvinner när ett livstidsperspektiv antas.¹¹

Om datainsamlingen sker genom personliga intervjuer kan intervjuaren ställa följdfrågor för att få mer uttömmande svar och det interna bortfallet för vissa frågor kan begränsas. Det kan dock vara svårt att berätta om en del former av våldsutsatthet i en intervjusituation. Insikten om detta har lett till att det i vissa intervjuundersökningar bifogas en särskild enkät rörande utsatthet för sexuellt våld och våld i nära relationer som besvaras konfidentiellt. Som exempel kan nämnas den engelska befolkningsstudien *Crime Survey in England and Wales* (CSEW), där respondenterna sedan 2004/2005 får besvara en enkät angående förekomst av våld i familjen (domestic violence) konfidentiellt på intervjuarens dator. En jämförelse mellan resultaten av den konventionella intervjuundersökningen och den datorstödda intervjun visade att överensstämmelsen vara låg.¹²

Metoderna för datainsamling, de tidsperioder som efterfrågas, vilka former av våld som beaktas och hur våldet definieras varierar således mellan olika studier och datakällor. Jämförelser av resultat bör därför göras med försiktighet.

¹¹ Haaland et al. (2005).

¹² Se befolkningsundersökningen från England och Wales *Focus on: Violent Crime and Sexual Offences* (2013).

Studier av våldsutsatthet internationellt

De flesta länder följer utvecklingen av våldsutsattheten i befolkningen genom såväl kriminalstatistik som brottsofferstudier. Därtill utförs särskilda studier om utsatthet för våld. Olika länder har valt olika avgränsningar och när det gäller det kriminaliserade våldet påverkas definitionerna av lagstiftningen i respektive land. Detta gör det svårt att göra direkta jämförelser mellan länder när det finns stora skillnader i lagstiftningen. Inledningsvis presenteras två välkända återkommande nationella befolkningsstudier som berör utsatthet för brott. Därefter ges exempel på studier som riktat sig till både kvinnor och män samt undersökt våldsutsatthet generellt och våld i nära relationer, och slutligen studier som fokuserat på våldsutsatthet antingen hos kvinnor eller män. Samtliga studier har utförts på uppdrag av centrala myndigheter. De har valts mot bakgrund av att de metodologiskt håller en god kvalitet, bygger på representativa urval av befolkningen och i stort använder jämförbara definitioner av våld.

Brottsofferundersökningar

Crime Survey of England and Wales (CSEW), som utförs på uppdrag av Inrikesdepartementet (Home Office) i Storbritannien, och *General Social Survey (GSS) on Victimization*, som utförs på uppdrag av Canadian Centre for Justice Statistics i Kanada, är nationella brottsofferundersökningar där befolkningen rapporterar sin utsatthet för brott, vilket inkluderar både polisanmält våld och våld som inte kommit till polisens kännedom

The British Crime Survey (BCS) har utförts i England sedan 1982. Vid starten ingick Skottland i BCS men numera är undersökningen begränsad till England och Wales, *Crime Survey of England and Wales*, (CSEW). Data samlas sedan år 2001 in årligen genom personliga intervjuer med knappt 50 000 personer över 16 år som bor i privata hushåll i England och Wales. Respondenterna tillfrågas om sina erfarenheter av brott under de senaste tolv månaderna, och upp till fem brott kan rapporteras. Frågor om partnervåld besvaras konfidentiellt i en dator. Sedan år 2009 pågår ett projekt där även barn i åldern 10-15 år tillfrågas.

Resultaten från CSEW 2010/2011 visade att tre procent av befolkningen under det senaste året varit utsatta för våldsbrott, inkluderande fysiskt våld och rån. Männerna var mest utsatta, tre procent mot två procent bland kvinnorna. Totalt hade knappt tre procent av kvinnorna och drygt en halv procent av männen varit utsatta för sexuellt våld under det senaste året. Kvinnorna i åldersgruppen 16 till 19 år var mest utsatta för sexuella övergrepp, cirka nio procent, medan motsvarande siffra för männen i samma åldersgrupp var 0,7 procent. I ett livstidsperspektiv hade 30 procent av kvinnorna och 17 procent av männen någon gång blivit utsatta för våld från en partner, och under det gångna året hade sex procent av kvinnorna och knappt fyra procent av männen drabbats.¹³

¹³ Sexuellt våld inkluderade våldtäkt inklusive försök, blottning, sexuella hot eller oönskad beröring.

CSEW visade vidare att åtta procent av barnen i åldern 10-15 år hade utsatts för något våldsbrott varav en sjättedel hade rapporterats till polisen. Vanligast var att brotten skedde i skolan och pojkarna var dubbelt så ofta utsatta som flickorna. Barn med någon form av funktionsnedsättning var mera utsatta än andra (elva respektive sju procent). Inga frågor om sexuella övergrepp ställdes till barnen.

I Kanada genomför Statistic Canada sedan år 1988 undersökningen *General Social Survey (GSS) on Victimization*. Undersökningen genomförs vart femte år. Syftet är att mäta befolkningens upplevelse av trygghet, förtroende för rättsväsendet samt brottsutsatthet. I studien samlas data gällande utsatthet för stöld, rån och våld in genom telefonintervjuer. När det gäller utsatthet för våld görs skillnad på våld från partner, tidigare partner eller någon annan person, inklusive någon inom familjen. Förekomsten av våld inom tidigare eller pågående äktenskap eller samboförhållanden under de fem föregående åren efterfrågas. Vid den senast publicerade undersökningen som genomfördes år 2009 intervjuades över 19 000 kvinnor och män, 15 år eller äldre. Resultaten visade att 19 procent av befolkningen hade utsatts för fysiskt våld och åtta procent för sexuellt våld under det senaste året. Kvinnor var i dubbelt så hög utsträckning utsatta för sexuellt våld som män. Rörande våld i nära relationer visade GSS 2009 att kvinnor och män i samma utsträckning (sex procent) utsatts för fysiskt och/eller sexuellt våld inom en nära relation under de föregående fem åren.¹⁴ I likhet med tidigare års undersökningar rapporterade en större andel av kvinnorna att de utsatts för allvarligt och upprepat våld.¹⁵

Studier av våldsutsatthet hos kvinnor och män

De studier som presenteras i detta avsnitt har undersökt våldsutsatthet som innefattar såväl brottsligt våld som sådant våld som inte rubriceras som brott. Studierna kommer från USA, Finland, Norge och Danmark. De grundar sig på representativa befolkningsurval och är utförda på uppdrag av centrala myndigheter. Frågorna inkluderar detaljerade beskrivningar av våldshandlingar. De två första undersöker våld generellt samt våld i nära relationer och de två följande våld i nära relationer. Till sist berörs studier som fokuserat på mäns våld mot kvinnor och våld mot män i nära relationer.

The National Violence Against Women Survey genomfördes under 1990-talet i USA på uppdrag av Department of Justice och publicerades år 2000.¹⁶ Studien har varit grundläggande för senare liknande studier. I undersökningen ingick 8 000 kvinnor och 8 000 män över 18 år som telefonintervjuades om sin erfarenhet av fysiskt, sexuellt och psykiskt våld i form av stalkning. Fysiskt våld var vanligt förekommande i ett livstidsperspektiv; hälften (52 procent) av kvinnorna och två tredjedelar (66 procent) av männen hade någon gång varit utsatta för fysiskt våld antingen under barndomen, under vuxenlivet eller både som barn och som vuxna. Under det gångna året hade två procent

¹⁴ Canadian Centre for Justice Statistics (2011).

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Department of Justice (2000).

av kvinnorna och drygt tre procent av männen utsatts för fysiskt våld. Gällande sexuellt våld hade 18 procent av kvinnorna blivit utsatta för våldtäkt eller våldtäktsförsök, varav strax över hälften (54 procent) uppgav att de varit yngre än 18 år vid övergreppet. Bland männen hade tre procent utsatts för våldtäkt eller våldtäktsförsök under livet. Övergreppet hade skett före 18 års ålder i 71 procent av fallen. Totalt hade nio procent av kvinnorna och två procent av männen blivit våldtagna som minderåriga.

Nästan en fjärdedel av kvinnorna (22 procent) och åtta procent av männen hade erfarenhet av att någon gång i livet ha utsatts för fysiskt och eller sexuellt våld från en partner. Drygt en femtedel av kvinnorna hade utsatts för fysiskt våld, och våldtäkt rapporterades av åtta procent. Bland männen hade knappt var tionde man utsatts för fysiskt våld och mindre än en halv procent för våldtäkt. Under de senaste tolv månaderna hade knappt två procent av kvinnorna och en procent av männen drabbats av fysiskt och/eller sexuellt våld från partner.

Men's experience of violence in Finland 2009 utfördes av finska myndigheter i samarbete med Europeiska kommissionen.¹⁷ Undersökningen vände sig till män och kvinnor 15-74 år. Data samlades in genom personliga intervjuer, telefonintervjuer och en webbaserad enkät under fyra månader perioden 2009/2010. Rapporten fokuserar på män och resultaten för kvinnorna används för jämförelse. Bortfallet var stort i webbenkätgruppen och resultaten grundar sig på intervjuerna. Drygt 7 000 personer bjöds in och 3 200 intervjuer utfördes (1 900 män respektive 1 300 kvinnor). Urvalet var representativt för befolkningen. I studien efterfrågades våldsutsatthet för fysiskt och sexuellt våld under barndomen, fysiskt våld och hot, sexuellt våld och sexuella trakasserier efter femtonårsdagen, samt under de senaste tolv månaderna. Kroppsliga skador och psykologiska men undersöktes också. Förövarna kategoriserades i grupper utifrån sin relation till offret.

Under barndomen hade knappt tre procent av männen och 13 procent av kvinnorna upplevt någon form av sexuellt våld, och strax över hälften av både män och kvinnor hade som barn utsatts för fysiskt våld. Vanligaste förövaren vid sexuellt våld mot kvinnor var en ytligt bekant, följt av en släkting och därefter en vän eller kamrat. För männen förekom släkting, ytligt bekant och okänd lika ofta bland förövarna. För fysiskt våld uppgav männen i första hand fadern som förövare, följt av en ytligt bekant och en vän, medan det bland kvinnorna i första hand var fadern, följt av en ytligt bekant och modern som utsatt dem.

Totalt hade drygt hälften (55 procent) av både männen och kvinnorna någon gång utsatts för fysiskt våld, hot, sexuellt våld eller annat våld efter femtonårsdagen. Under det gångna året hade en sjättedel av både män och kvinnor utsatts. Fysiskt våld var vanligast för båda könen och uppgavs av 49 procent sedan 15-årsdagen samt av 12 procent av männen och tio procent av kvinnorna under de senaste tolv månaderna. Under livet hade 2,5 procent av männen och 19 procent av kvinnorna någon gång utsatts för sexuellt våld definierat som att någon tilltvingat sig eller försökt tilltvinga sig

¹⁷ Heiskanen M & Ruuskanen E (2011)

sexuell aktivitet, inkluderat när offret inte kunde försvara sig. En halv procent av männen och knappt tre procent av kvinnorna hade utsatts för sexuellt våld under det gångna året.

Lika stor andel av kvinnorna och männen hade erfarenheter av fysiskt våld i parförhållanden men kvinnorna var mera utsatta för hot och sexuellt våld. Både män och kvinnor uppgav att våld i någon form förekom i cirka en sjättedel av pågående parförhållanden, och under det gångna året hade sex procent av männen och fyra procent av kvinnorna utsatts för våld av sin partner. Kvinnor hade betydligt oftare varit utsatta i tidigare förhållanden än män (42 respektive 22 procent). Fysiskt våld och hot om våld var vanligast för båda könen. När våldets art analyserades befanns kvinnor vara mer utsatta än män för sexuellt våld och allvarligt fysiskt våld som knytnävsslag, stryptag, att huvudet dunkades mot något hårt och liknande, i synnerhet av en expartner. Angående följderna efter den senaste episoden av våld uppgav en femtedel av männen att våldet från partnern orsakat fysiska eller psykologiska men medan det bland kvinnorna var drygt dubbelt så vanligt. När det kom till tidigare förhållanden uppgav cirka 40 procent av männen och cirka 70 procent av kvinnorna som utsatts för våld att de fått fysiska eller psykologiska men av våldet. Sexuella trakasserier, som även inkluderade oönskad sexuell beröring, hade upplevts av drygt en fjärdedel av männen och närmare två tredjedelar av kvinnorna efter femtonårsdagen. Under de senaste tolv månaderna hade 10 procent av männen och 25 procent av kvinnorna utsatts för sexuella trakasserier. Den vanligaste formen var oönskad sexuell beröring följt av grova sexuella anspelningar och skämt. När män utsatts var förövarna oftast i samma ålder, och vid det senaste tillfället var förövaren en kvinna i 60 procent av fallen. Kvinnorna utsattes främst av jämnåriga eller äldre, och i ett livstidsperspektiv var förövaren en man i 94 procent av fallen.

Våld i nära relationer

Den norska studien *Vold i parforhold – ulike perspektiver* fokuserade på våldsutsatthet i nära relationer bland både kvinnor och män. Den genomfördes åren 2003-2004 av Statistisk Sentralbyrå i Norge på uppdrag av Norsk institutt for by- og regionforskning. Undersökningen vände sig till 7 800 personer mellan 20 och 55 år. Studiens resultat grundar sig på enkätsvar från drygt 2 200 män och 2 400 kvinnor som någon gång levtt i ett parförhållande.¹⁸ Efter femtonårsåldern hade en tredjedel av kvinnorna och knappt hälften (46 procent) av männen någon gång utsatts för fysiskt våld, hot om fysiskt våld eller sexuella övergrepp. Tjugo procent av kvinnorna hade upplevt våldtäktsförsök och tio procent hade blivit våldtagna. Bland männen hade tre procent upplevt våldtäktsförsök och en procent våldtäkt.

Våld från en partner hade drabbat 27 procent av kvinnorna och 22 procent av männen någon gång under livet. Kvinnorna hade utsatts för fler former av våld jämfört med de utsatta männen. Åtta procent av kvinnorna och två procent av männen hade blivit utsatta för allvarligt fysiskt våld såsom stryptag, att vapen använts eller kraftigt våld med stor skadepotential. Tio procent av kvinnorna och en procent av männen hade någon gång

¹⁸ Haaland et al. (2005).

under sitt liv blivit tvingade till sexuella handlingar av en partner. Under det senaste året rapporterade drygt fem procent av både kvinnorna och männen att deras partner hade utsatt dem för någon form av våld.

*National Intimate Partner and Sexual Violence Survey*¹⁹ i USA är en befolkningsundersökning som återkommande samlar in data kring förekomsten av sexuellt våld och stalkning (förföljelse) samt våld i nära relationer. I studien efterfrågas utsatthet i ett livstidsperspektiv och under det senaste året samt varaktigheten av våldet. Urvalet är representativt och respondenter kommer från samtliga delstater. Under år 2010 utfördes 18 000 telefonintervjuer med cirka 9 100 kvinnor och 7 400 män över 18 år. Resultaten redovisas såväl nationellt som för varje delstat.²⁰ Undersökningen från år 2010 visar att 18 procent av kvinnorna och 1,4 procent av männen hade varit utsatta för våldtäkt under sitt liv, och att 27 procent av kvinnorna och 12 procent av männen hade utsatts för sexuella övergrepp utan penetration. Under det senaste året hade en procent av kvinnorna utsatts för våldtäkt medan antalet män som rapporterade våldtäkt inte var tillräckligt för beräkning av prevalens. Sex procent av kvinnorna och fem procent av männen hade utsatts för icke-penetrerande sexuella övergrepp under det senaste året.

När det gäller våld i nära relation hade 36 procent av kvinnorna och 29 procent av männen i ett livstidsperspektiv utsatts för fysiskt våld, sexuellt våld och/eller stalkning av en partner. En tredjedel av de våldsutsatta kvinnorna uppgav att deras partner vid upprepade tillfällen utsatt dem för våldtäkt, fysiskt våld och/eller stalkning. Männen uppgav i drygt 90 procent av fallen enbart fysiskt våld och i sex procent fysiskt våld i kombination med stalkning. En fjärdedel av kvinnorna och knappt en sjättedel av männen uppgav att de hade varit utsatta för allvarligt fysiskt våld som stryptag, att tillhygge eller vapen använts eller att offrets huvud bankats mot något hårt. Under det senaste året hade sex procent av kvinnorna och fem procent av männen utsatts för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld eller stalkning från sin partner.

Mäns våld mot kvinnor

WHO:s rapport *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence* publicerad 2013, utgår från en systematisk sammanställning av forskning rörande kvinnors utsatthet för fysiskt och sexuellt våld inom en nära relation samt sexuellt våld utanför en parrelation. I sammanställningen ingår två omfattande internationella studier. Den första, WHO:s *The Multi-country study on physical and sexual intimate partner violence* inkluderades 26 000 kvinnor på 15 studieorter i tio länder.²¹ Den andra studien är *The International Violence Against Women Survey, IVAWS*, som initierades av FN efter deklarationen om avskaffande av mäns våld mot kvinnor från år 1993 och kvinnokonferensen i Beijing år 1995. IVAWS har hittills inkluderat cirka 30 länder.²²

¹⁹ Studien genomförs av Centers for Disease Control's National Centre for Injury Prevention and Control och stöds av National Institute of Justice och Department of Defense i USA.

²⁰ Centers for Disease Control and Prevention, Division for violence prevention (2011).

²¹ WHO (2005).

²² Heuni.

WHO:s rapport visade att var tredje kvinna globalt sett hade utsatts för fysiskt och/eller sexuellt våld av sin partner. I Afrika, Mellanöstern och sydöstra Asien hade drygt en tredjedel (37-38 procent) av kvinnorna utsatts för fysiskt eller sexuellt våld i en parrelation. Globalt hade sju procent av kvinnorna utsatts för sexuellt våld utanför en parrelation. I höginkomstländer var det vanligare, där uppgav 13 procent av kvinnorna att de hade utsatts för sexuellt våld av någon annan än partnern.²³

Våld mot män där förövaren är en partner

Den forskning som enbart fokuserar på våld mot män i nära relationer är inte särskilt omfattande och det mesta av den kunskap som finns är hämtad från studier som undersökt våldsutsatthet hos både kvinnor och män.

På uppdrag av Ministeriet for Ligestilling og Kirke samt Social- og Integrationsministeriet i Danmark gjordes en sammanställning av data från olika källor för att få en nyanserad bild av våld mot män i nära relationer. Rapporten *Partnervold mod mænd i Danmark*²⁴ bygger på registerdata om polisanmält våld och kontakter med akutmottagningar till följd av partnervåld från åren 2008-2009; data från en nationell enkät om befolkningens hälsa och sjuklighet, SUSY 2010; samt en enkätstudie som gjordes år 2011 i åldersgruppen 16-24-år om våld från pojk- eller flickvänner. Studien kompletterades med intervjuer med tolv män som upplevt våld i en nära relation samt tio personer som arbetar på kriscentrum för män. Kriminalstatistiken visade att en procent av de misshandelsfall som anmäldes gällde våld från en partner. Enligt registerdata från akutmottagningarna i Danmark utsätts årligen cirka 300 män för våld av en partner. I den nationella enkäten för självrapporterad våldsutsatthet deltog 6 400 män, 16-74 år. En halv procent rapporterade fysiskt våld, 0,3 procent hot om våld och 0,1 procent sexuella övergrepp från sin nuvarande eller en tidigare partner under det senaste året. I hälften av fallen beskrev männen det fysiska våldet som mildt. Undersökningen om våld i ungdomars parrelationer vände sig till ett representativt urval av befolkningen i åldern 16 till 24 år och drygt 1 200 män deltog. Av männen hade 1,7 procent utsatts för fysiskt våld, 1,5 procent för psykiskt våld och 1,2 procent för sexuellt våld från sin flick- eller pojkvän. Totalt hade knappt fyra procent av männen utsatts för våld under det gångna året. Den kvalitativa studien bland utsatta män visade att psykiskt våld var vanligast men att även fysiskt våld hade förekommit. Männen såg det som omanligt att bli utsatt för våld av sin kvinnliga partner. Personalen på kriscentrum uppfattade att de utsatta männen led av låg självkänsla som följd av våldet. Att träffa andra som varit i samma situation upplevdes som läkande.

²³ WHO (2013b).

²⁴ Plauborg & Helweg-Larsen (2012).

Kriminalstatistik och studier av våldsutsatthet i Sverige

I kommande avsnitt redogörs för kvinnors-, mäns- och barns utsatthet för våldsbrott enligt den officiella kriminalstatistiken och nationella brottsofferundersökningar; *Nationella trygghetsundersökningen* (NTU) och *Skolundersökningen om brott* (SUB). I undersökningarna används främst en definition av våld som motsvarar de typer av våldshandlingar som utgör ett lagbrott. Tillkommer gör resultat från undersökningar om hälsa och levnadsförhållanden som genomförs på uppdrag av riksdagen och regeringen; *Hälsa på lika villkor* (HLV), *Undersökningarna om levnadsförhållandena* (ULF) och *Barn-ULF*. I undersökningarna mäts våldsutsatthet hos kvinnor, män och barn utifrån en bredare definition än i brottsofferundersökningar. Våld definieras som *hot, fysiskt våld* och *hot om fysiskt våld* samt *trakasserier*, och behöver inte utgöra något brott. Genomgången avslutas med två studier som särskilt fokuserat på våldsutsatthet, dels bland barn och unga (UM-studien), dels hos kvinnor i Sverige (Slagen Dam).

Kriminalstatistik

När brottsutvecklingen beskrivs i Sverige hänvisas traditionellt till den officiella kriminalstatistiken som sammanställs av Brottsförebyggande rådet (Brå). I statistiken redovisas samtliga händelser som anmälts och registrerats som brott hos polis, tull och åklagare under ett år. Brottslighetens mörkertal, det vill säga skillnaden mellan den faktiska brottsligheten och de brott som polisanmäls, uppskattas vara omfattande. Eftersom mörkertalens storlek varierar mellan olika brottstyper är det svårt att på basis av kriminalstatistiken göra korrekta beskrivningar av brottsstrukturen.²⁵ Vid egendomsbrott är anmälningsbenägenheten hög. En bidragande orsak är att egendom ofta är försäkrad och att det krävs en polisanmälan som underlag till försäkringsbolaget för att ha rätt till ersättning. Brott mot enskilda personer anmäls till polisen i lägre utsträckning, och i vilken omfattning detta sker beror till stor del på brottets allvarlighetsgrad. Sannolikheten att ett brott polisanmäls är mindre vid lindrigare brott, varför grövre brott är överrepresenterade enligt kriminalstatistiken.²⁶

Misshandel avser juridiskt alla gärningar där någon uppsåtligt tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter offret i vanmakt eller något annat tillstånd. Misshandel är ett av de enskilt vanligaste brotten, under år 2011 polisanmäldes cirka 89 500 fall i Sverige.²⁷ Statistiken visar att gärningspersonerna, liksom offren, till stor del är unga män. Omkring en tredjedel av anmälningarna gällde misshandel utomhus mot en man över 15 år, och en fjärdedel av brotten misshandel inomhus mot en kvinna över 15 år. Cirka 80 procent av de misstänkta var män, och drygt en tredjedel var unga män i åldersgruppen 15 till 24 år. Drygt tio procent av anmälningarna gällde misshandel mot barn under 15 år. I närmare hälften av anmälningarna var gärningspersonen i en nära relation då kvinnor utsatts, vilket kan

²⁵ Ibid.

²⁶ Brottsförebyggande rådet (2012).

²⁷ Den kriminalstatistik som redovisas är hämtad ur *Brottsutveckling i Sverige 2008-2011*. Brottsförebyggande rådet (2012).

jämföras med färre än var tionde anmälan om misshandel då män hade utsatts. Syftet med införandet av brottsrubriceringen *grov kvinnofridskränkning* var att belysa och rättsligt hantera upprepat fysiskt och psykiskt våld mot kvinnor. År 2011 polisanmälades cirka 2 500 fall av grov kvinnofridskränkning.

Olaga hot avser hotelser mot en persons liv eller hälsa eller någons egendom. År 2011 inkom drygt 50 000 anmälningar. En övervägande majoritet av de misstänkta var män, och relativt ofta ungdomar eller vuxna under 30 år. Omkring fyra femtedelar av samtliga anmälningar hade riktats mot personer över 18 år. Könsfördelningen mellan brottsoffren var relativt jämn.

Sexualbrott omfattar flera olika brottstyper. Brottstypen varierar från gester med kränkande sexuell innebörd till grov våldtäkt med inslag av misshandel. Omkring 17 000 sexualbrott polisanmälades år 2011. De vanligaste förekommande brotten som anmälades var *annat sexuellt ofredande* (39 procent) och *våldtäkt* (38 procent). I de största kategorierna av sexualbrott (sexuellt ofredande exklusive blottning, våldtäkt, våldtäkt mot barn och sexuellt tvång, utnyttjande med mera) hade drygt hälften begåtts mot vuxna och något färre mot barn. Enligt kriminalstatistiken är det främst yngre kvinnor som utsätts för sexualbrott, och yngre män som är överrepresenterade bland gärningspersonerna. Endast två procent av dem som misstänktes för sexualbrott var kvinnor. I de fallen rörde det sig oftast om flickor i de övre tonåren, 15-19 år. Vid våldtäkt är det i cirka nio fall av tio en flicka eller kvinna som utsätts för brottet.

Brottsofferundersökningar

Brottsförebyggande rådet (Brå) följer allmänhetens utsatthet för brott, upplevda trygghet och förtroende för rättsväsendet. I den årliga *Nationella trygghetsundersökningen* (NTU) tillfrågas 20 000 kvinnor och män i åldern 16-79 år om sina erfarenheter av brott under föregående kalenderår. Undersökningen genomförs i form av telefonintervjuer och svarsfrekvensen i *NTU 2012* uppgick till 68 procent. Totalt belyses utsatthet för tio olika brottstyper, sex av dessa rör brott mot enskild person: *personrån*, *bedrägeri*, *misshandel*, *hot*, *trakasserier* och *sexualbrott*. I undersökningen studeras omständigheterna kring brotten, var händelsen ägde rum, om utsattheten varit begränsad till någon enstaka händelse eller upprepad, och inom vissa brottstyper som misshandel och sexualbrott dess allvarlighetsgrad.²⁸ I *NTU 2012* uppgav män i högre utsträckning än kvinnor att de utsatts för misshandel (tre respektive två procent), medan kvinnor oftare än män rapporterade utsatthet för hot och trakasserier, samt betydligt oftare utsatthet för sexualbrott (1,1 respektive 0,3 procent). Oavsett brottstyp var utsattheten störst i de två yngsta åldersgrupperna, 16-19 år och 20-24 år, och ju äldre åldersgrupp som tillfrågas desto mindre utsatthet. Kvinnor rapporterade generellt oftare än män utsatthet för brott från någon närstående, och män i högre utsträckning än kvinnor utsatthet från någon helt okänd. Inom vissa brottstyper är skillnaden tydligare än inom andra. Vid misshandel angav män att gärningspersonen var någon helt okänd i 72 procent av fallen, och i sex procent av händelserna någon närstående (exempelvis partner, före detta partner, familjemedlem). När kvinnor rapporterade om misshandel

²⁸ Brottsförebyggande rådet (2013a).

var gärningspersonen någon helt okänd i en tredjedel av fallen, och i drygt en fjärdedel av händelserna någon närstående. Resultaten visar att utsattheten för brott vanligen rör sig om ett enstaka tillfälle (64 procent). En mindre del av befolkningen utsätts dock för flera brott under ett och samma år, vissa så många som fyra eller fler händelser (14 procent). De brott som respondenterna uppgav att de oftast polisanmälde var personrån och bedrägerier, följt av misshandel och hot där omkring vart tredje brott anmäldes. Trakasserier och sexualbrott var de brottstyper som polisanmälades minst.

I syfte att mäta förekomsten av våld i nära relationer gjorde Brå en bearbetning av data som samlats in för NTU åren 2006, 2007 och 2008. Svarefrekvensen uppgick till 75 procent, vilket motsvarar 37 500 personer.²⁹ Antalet intervjuade som uppgav att de under föregående kalenderår utsatts för våldsbrott som misshandel, sexualbrott, trakasserier eller hot av en nuvarande eller tidigare partner uppgick till 304 personer (0,7 procent). Omkring 80 procent av de utsatta var kvinnor. Sammanlagt rapporterades 505 händelser om våld i nära relationer, varav 438 rapporterades av kvinnor. Det var vanligast att ha blivit utsatt för trakasserier. Av de kvinnor och män som hade utsatts för våld från en nuvarande eller tidigare partner hade 80 procent utsatts vid upprepade tillfällen.

Sedan år 1995 genomförs undersökningar om brott bland ungdomar. I *Skolundersökningen om brott* (SUB) beskrivs andelen elever i årskurs nio som utsatts för brott. Underlag samlas vart tredje år in genom enkäter som besvaras under lektionstid, och resultaten presenteras i rapporter av Brå sedan år 1999.³⁰ Vid den senaste undersökningen år 2011 inkom svar från knappt 6 500 av de drygt 8 000 elever som var uttagna till studien.³¹ Respondenterna besvarar frågor kring utsatthet för *misshandel*, dels beskrivet som *grövre våld* (krävde besök hos sjuksköterska, läkare eller tandläkare), dels som *lindrigare våld* (gjorde ont) och *hot* (så att allvarlig rädsla uppstod) samt *mobbning*. Vidare om utsattheten varit begränsad till något enstaka brott eller om det rört sig om flera händelser. Resultaten avser utsatthet för brott under föregående tolv månadersperiod. Omkring var fjärde pojke och var femte flicka uppgav att de utsatts för något våld eller hot. Av pojkarna var det närmare åtta procent som uppgav att de utsatts för hot. Knappt en femtedel rapporterade lindrigare misshandel och drygt fem procent hade utsatts för grövre våld. Av flickorna uppgav elva procent att de utsatts för hot, 14 procent att de utsatts för lindrigare misshandel och 3,7 procent att de hade utsatts för grövre våld. Att ha blivit utsatt för brott vid upprepade tillfällen var ovanligt. När det gäller förekomsten av mobbning rapporterade ungefär var tionde elev att de utsatts *ibland*, medan flickor i betydligt högre utsträckning än pojkar vittnade om att de *ofta* blivit utsatta för mobbning (3,2 respektive 1,6 procent).

²⁹ Brottsförebyggande rådet (2009).

³⁰ Brottsförebyggande rådet (2013b).

³¹ Brottsförebyggande rådet (2013c).

Befolkningsundersökningar om hälsa och levnadsförhållanden

Sedan år 2004 får 20 000 kvinnor och män i åldern 16-84 år bosatta i Sverige besvara frågor kring hälsa och livsstilsfaktorer. Detta görs i den årliga studien *Hälsa på lika villkor* (HLV), som är ett fortlöpande samarbetsprojekt mellan Statens folkhälsoinstitut (FHI) och Sveriges landsting/regioner. Datainsamlingen sker huvudsakligen genom postenkäter. Till 2012 års undersökning inkom svar från cirka hälften av de tillfrågade. Frågor besvaras kring erfarenheter av *fysiskt våld* och platsen för den aktuella händelsen, samt huruvida de utsatts för *hot eller hotelser om våld* (så att rädsla uppstod).³² Resultaten avser utsatthet för våld de senaste tolv månaderna.³³ Enligt undersökningen utsattes män i högre utsträckning än kvinnor för fysiskt våld, medan kvinnor oftare än män uppgav att de hade utsatts för hot. Oavsett våldstyp och kön var utsattheten som mest påtaglig i den yngre åldersgruppen, 16-29 år, och minst i den äldre åldersgruppen, 65-84 år. I den yngre åldersgruppen uppgav åtta procent av männen och fyra procent av kvinnorna att de hade utsatts för fysiskt våld, och sju procent av kvinnorna och fem procent av männen att de hade utsatts för hot. Andelen äldre som uppgav att de utsatts för våld av något slag uppgick till omkring en till två procent.

Statistiska centralbyrån (SCB) följer sedan år 1975 levnadsförhållandena i Sverige. I *Undersökningarna om levnadsförhållanden* (ULF) studeras välfärdsutvecklingen inom flera olika områden. Varje år genomförs mellan 12 000 och 13 000 telefonintervjuer med kvinnor och män över 16 år.³⁴ I undersökningen mäts utsatthet för *fysiskt våld och hot om våld eller andra hotelser* (så att rädsla uppstod), var våldshändelsen ägde rum samt dess allvarlighetsgrad. Perioden som efterfrågas är de senaste tolv månaderna. Resultaten avser åren 2010-2011.³⁵ Omkring sju procent av de tillfrågade kvinnorna och männen uppgav att de utsatts för fysiskt våld eller hot. I åldern 16-24 år uppgav omkring 16 respektive 13 procent av männen och kvinnorna att de blivit utsatta för fysiskt våld eller hot. Utsattheten minskar successivt i de äldre åldersgrupperna, i åldern 75-84 år svarar 1,3 procent av respondenterna att de utsatts för fysiskt våld eller hot. Knappt tre procent av männen och två procent av kvinnorna uppgav att de utsatts för våld som orsakat kroppsskador, och 0,9 procent av männen och 0,7 procent av kvinnorna att de utsatts för fysiskt våld som krävde vård. När det gäller platsen för våldet uppgav kvinnorna oftast att det hade skett i samband med det egna arbetet, medan män vanligen angav att de hade utsatts för våld på någon allmän plats.

Nationella undersökningar kring barns levnadsförhållanden har genomförts sedan år 2001, och från och med år 2004 görs mätningar kontinuerligt inom ramen för ULF-undersökningen. De barn som intervjuas, vilket främst sker via telefon, är i åldern tio till 18 år och har valts ut genom att någon av föräldrarna i hushållet deltagit i ULF. Områden som studeras är bland annat *trygghet i bostadsområdet och i skolan* (blivit slagen, hotad eller jagad i närområdet) samt barnens *medievanor* (trakasserier i sociala

³² Statistiska centralbyrån (2012).

³³ Statens folkhälsoinstitut (2012).

³⁴ Statistiska centralbyrån (2013a).

³⁵ Statistiska centralbyrån (2013b).

medier så att sorg, ilska eller oro uppstod). Tidsperioden som efterfrågas är de senaste sex månaderna. Resultaten från Barn-ULF baseras på intervjuer med omkring 1 700 barn som genomfördes under åren 2010 och 2011.³⁶ Nio procent av pojkarna och fem procent av flickorna uppgav att de blivit hotade, slagna eller jagade i närområdet. I åldern 13-15 år var det mer än tre gånger så vanligt att pojkar jämfört med flickor uppgav att de hade blivit utsatta (13 respektive fyra procent). Beträffande barnens medievanor uppgav nio procent av flickorna och sex procent av pojkarna att de råkat illa ut på internet. I åldern 16-18 år var det nästan dubbelt så vanligt att flickor i förhållande till pojkar hade varit med om händelser som gjort att de blivit ledsna, arga eller oroliga (13 respektive sju procent).

Våldsutsatthet hos barn och unga

I syfte att särskilt studera våldsutsatthet hos barn och unga genomfördes år 2007 en studie på nio representativt utvalda ungdomsmottagningar i Sverige. Populationen i *UM-studien* bestod av barn och unga vuxna i åldern 15 till 23 år som sökt till mottagningarna, 2 250 flickor och 920 pojkar.³⁷ I enkäterna ställdes frågor kring utsatthet för *fysiskt, psykiskt* och *sexuellt våld*, utifrån olika allvarlighetsgrader beskrivna som *lindrigt, medel* och *svårt* våld. Efter varje fråga om övergrepp uppmanades respondenterna att själva skatta de bestående negativa effekterna av våldsupplevelsen. I undersökningen studerades även relationen till förövarna. Resultaten avser de senaste tolv månadernas utsatthet för våld.

Utsatthet för fysiskt våld rapporterades generellt oftare av pojkar jämfört med flickor (27 respektive 18 procent). När det gäller svårt fysiskt våld var det knappt sex procent av pojkarna som blivit utsatta, och 2,8 procent av flickorna. Däremot uppgav flickor oftare att de utsatts för psykiskt våld (33 respektive 18 procent) och sexuellt våld (14 respektive fem procent), oavsett våldets allvarlighetsgrad. Av flickorna var det knappt sju procent som uppgav att de utsatts för svårt psykiskt våld och sex procent som uppgav att de utsatts för svårt sexuellt våld. Andelen pojkar som uppgav att de utsatts för svårt psykiskt våld uppgick till knappt fem procent, medan en mycket liten andel uppgav att de hade utsatts för svårt sexuellt våld (0,4 procent). Pojkar rapporterade att de främst hade utsatts av okända förövare, medan flickor oftast uppgav att de hade utsatts av någon närstående (förälder, partner eller före detta partner). De vanligaste förövarna när det gäller sexuellt våld var okända och skolkamrater/vänner för båda grupperna. Resultaten beträffande skattade effekter på hälsa och välbefinnande tyder på att våldserfarenheter i unga år påverkar hälsan negativt, och att våldets negativa konsekvenser tycks vara mera uttalade hos de våldsutsatta flickorna. Svårt sexuellt våld gav emellertid negativa effekter i lika hög grad hos båda könen.

Mäns våld mot kvinnor

I samband med kvinnofridsreformen år 1998 uppdrog regeringen åt Brottsoffermyndigheten att genomföra en särskild undersökning angående mäns våld

³⁶ Statistiska centralbyrån (2013c).

³⁷ Danielsson et al. (2009).

mot kvinnor. Det blev den första större nationella undersökningen om våld mot kvinnor, *Slagen Dam* (2001). Utifrån ett representativt urval tillfrågades 10 000 kvinnor i åldern 18-64 år om sina våldserfarenheter och vilken relation kvinnorna hade till förövaren. Svarefrekvensen uppgick till närmare 70 procent.³⁸ Våldets art redovisas som *fysiskt våld*, *psykiskt våld* och *sexuellt våld*. Frågorna gällde erfarenheter av våld före och efter 15 års ålder, samt under det senaste året. I syfte att studera eventuella samband mellan våldserfarenheter och hälsa ombads kvinnorna även att skatta sin egen hälsa och uppge i vilken utsträckning de lidit av fysiska och psykiska symtom under den senaste månaden. I enkäten ställdes även frågor om den senaste våldshändelsen för att ta reda på i vilken utsträckning våldet polisanmälades samt om kvinnan sökt vård.

Resultaten visar att knappt vart tredje kvinna hade erfarenheter av fysiskt och/eller sexuellt våld före sin 15-årsdag. Totalt hade 46 procent av kvinnorna någon gång efter sin femtonårsdag utsatts för sexuellt, fysiskt eller psykiskt våld från en man. Var fjärde kvinna hade utsatts för fysiskt våld, fem procent hade utsatts det senaste året. Arton procent hade utsatts för psykiskt våld i form av hot, fyra procent de senaste tolv månaderna. Mer än var tredje kvinna hade erfarenheter av någon typ av sexuellt våld. Sju procent uppgav att de hade utsatts för sexuellt våld det senaste året. Den vanligaste förövarkategorin var kvinnornas tidigare make eller sambo. Av de drygt 2 700 kvinnor som levde i en parrelation hade drygt var fjärde utsatts för fysiskt våld av en tidigare make eller sambo. Tjugo procent hade utsatts för psykiskt våld i form av hot och 16 procent hade erfarenheter av sexuellt våld. Däremot var det ovanligare att vid tillfället för undersökningen leva i en nära relation där våld förekom. Av de knappt 4 800 kvinnor som levde i en parrelation uppgav sju procent att de utsatts för fysiskt våld av sin nuvarande make eller sambo, en procent hade utsatts för hot och tre procent för sexuellt våld.

Över 60 procent av kvinnorna som utsatts för våld angav att detta haft negativa konsekvenser. Våldsutsatta kvinnor rapporterade generellt i något högre utsträckning fysiska och psykiska besvär jämfört med kvinnor som inte hade sådana erfarenheter. Mest och flest fysiska och psykiska besvär uppgav kvinnor som utsatts för hot. Endast 15 procent av kvinnorna hade anmält den senaste våldshändelsen till polisen. Fyra procent svarade att de inte polisanmält men att händelsen ändå hade kommit till polisens kännedom. Det sexuella våldet anmälades i lägre utsträckning; endast åtta procent av kvinnorna som vid den senaste våldshändelsen utsatts för sexuellt våld hade anmält detta till polisen. En fjärdedel av kvinnorna hade uppsökt hälso- och sjukvården efter den senaste misshandeln.

Våldsutsatthet och hälsa

I detta avsnitt presenteras några studier som undersökt kopplingar mellan våldsutsatthet och vanliga sjukdomssymtom. I studierna belyses samband av utsatthet för olika typer

³⁸ Lundgren et al. (2001).

av våld och kombinationer dem emellan. När det gäller barndomsupplevelser ingår även ofta försummelse och andra komplicerande uppväxtförhållanden i utsattheten.

Kopplingar mellan utsatthet under barndomen och ohälsa

Flera internationella studier har påvisat en koppling mellan utsatthet under barndomen och ohälsa under vuxenlivet. I en amerikansk studie (ACE-studien) fick personer som kom för en rutinmässig hälsokontroll svara på frågor om våldsutsatthet under livet.³⁹ Resultaten visade en koppling mellan en ohälsosam livsstil och att som barn ha levt i en miljö där våld och försummelse förekom, eller där familjen på grund av missbruk, kriminalitet eller psykisk sjukdom var dåligt fungerande. Sjukdomstillstånd som hjärt- och kärlsjukdom, cancer, diabetes, kronisk lungsjukdom och extrem fetma, vilka alla skulle kunna leda till förtidig död, förekom också i högre grad hos dem som varit utsatta under sin uppväxt. Sambanden blev starkare ju fler negativa faktorer som förekommit under uppväxten. I en kanadensisk studie undersöktes samband mellan att ha vuxit upp under problematiska förhållanden och psykisk och fysisk hälsa i vuxenlivet. Resultatet visade att de drabbade löpte högre risk att lida av ett flertal kroppsliga problem, skattade sin hälsa sämre, oftare led av kronisk smärta, oftare upplevde sig ha ett funktionshinder och oftare sökte vård än de som vuxit upp under mera normala förhållanden. När olika faktorer prövades mot varandra tycktes fysiska och sexuella övergrepp ha starkast inflytande på den framtida hälsan.⁴⁰

Kopplingar mellan utsatthet i vuxen ålder och ohälsa

Flera studier av hälsoeffekterna av våldsutsatthet i vuxen ålder har funnit kopplingar till sämre hälsa, både mentalt och kroppsligt hos både män och kvinnor.⁴¹ De flesta av dessa studier har undersökt konsekvenser för kvinnor utsatta för våld i nära relationer.⁴² WHO har nyligen gjort en sammanställning av forskning rörande ohälsa hos kvinnor utsatta för våld inom en nära relation och sexuellt våld utanför en parrelation. Sammanställningen visade att depression, ångest och alkoholrelaterade tillstånd samt sämre reproduktiv hälsa var vanligare både om kvinnan upplevt våld i nära relationer och sexuellt våld utanför en parrelation. Tre studier hade undersökt samband mellan våldsutsatthet och självmordsförsök. Sammantaget visade de att risken ökade fyra till fem gånger hos våldsutsatta kvinnor.⁴³

Män utsätts oftare för fysiskt våld utanför en nära relation, men få studier har undersökt vad det innebär för hälsan. Psykisk ohälsa, rädsla, depression och ångest, posttraumatiskt stressyndrom, sömnsvårigheter, självmordsförsök samt oro för nya

³⁹ Felitti (1998).

⁴⁰ Chartier et al. (2010)

⁴¹ Se till exempel Coker et al. (2002).

⁴² Beydoun et al. (2012) och Dillon et al. (2012).

⁴³ WHO (2013b).

övergrepp rapporteras dock oftare av män som utsatts för våld än män som inte drabbats.⁴⁴

Våldsutsatthet och psykisk ohälsa

Många studier har visat en högre risk för psykisk ohälsa bland dem som vuxit upp under missförhållanden där fysiska och sexuella övergrepp förekommit.⁴⁵ Ofta har flera typer av psykisk ohälsa i förhållande till erfarenheter av våld studerats i samma population.

Posttraumatiskt stressyndrom

Posttraumatiskt stressyndrom, PTSD, är ett tillstånd som kan drabba personer som utsatts för svåra traumatiska händelser. Tillståndet innebär att personen plågas av återupplevande av traumat, ett kontinuerligt stresspåslag och ett tillstånd av ökad vaksamhet. Drabbade personer undviker i möjligaste mån situationer som kan påminna dem om traumat eller provocera de beskrivna reaktionerna, vilket innebär att deras livsrum kan bli mycket begränsat. PTSD drabbar inte bara personer som upplevt potentiellt livshotande trauman utan är också vanligt efter sexuella övergrepp, som våldtäkt eller våldtäktsförsök.⁴⁶ PTSD kan även uppstå efter långvarig mobbning i skolan eller på arbetsplatsen.⁴⁷ Sambandet mellan våldsutsatthet och PTSD har varit föremål för ett stort antal studier, och sexuella övergrepp i barndomen tycks ha samband med symptom på PTSD i vuxen ålder. I en amerikansk studie intervjuades män och kvinnor om upplevelser av fysiskt och sexuellt våld i barndomen. Resultaten visade att erfarenhet av fysiskt våld ökade risken för att ha symptom på PTSD trefaldigt, medan erfarenhet av sexuellt våld under barndomen gav en femfaldig riskökning.⁴⁸

Psykisk sjukdom och ohälsa

Kopplingar mellan våld i nära relation och psykisk sjukdom och ohälsa (depression, ångestsjukdom, fobi, tvångssyndrom, PTSD, ätstörning, alkohol- och drogberoende samt psykossjukdomar) hos både kvinnor och män har studerats inom ramen för en nationell engelsk undersökning om psykisk ohälsa. Resultaten visade att bland kvinnor var utsatthet för fysiskt våld kopplat till alla de undersökta psykiatriska tillstånden. Bland männen begränsades kopplingen till att gälla alkohol- och drogmissbruk samt psykos. Det fanns även kopplingar mellan emotionellt våld och psykisk ohälsa hos båda könen.⁴⁹ I en sammanställning av studier som över tid hade följt personer utsatta för partnervåld med avseende på utveckling av depressiva symptom sågs ett tidssamband mellan depressiva episoder och våld inom en nära relation för både kvinnor och män, samt för självmordstankar hos kvinnor.⁵⁰

⁴⁴ Sogn & Hjemdal (2010).

⁴⁵ Colman et al. (2013) och Perez-Fuentes (2013).

⁴⁶ Paolucci et al. (2001).

⁴⁷ Borgå & al-Saffar (2012).

⁴⁸ Cogle et al. (2009).

⁴⁹ Jonas et al. (2013).

⁵⁰ Devries et al. (2013).

Alkoholproblem

Alkoholproblem i vuxen ålder har associerats med övergrepp i barndomen.⁵¹ Sambanden är komplexa och samspel med stress och omvälvande händelser i vuxenlivet gör det svårt att dra säkra slutsatser om hur stor del övergrepp i barndomen har i utveckling av alkoholberoendet. En amerikansk studie utifrån nationella data om våldsutsatthet och alkoholproblematik visade att våldsutsatthet (fysiskt våld enbart och/eller sexuellt våld i kombination med fysiskt våld) i ett livstidsperspektiv var associerat med alkoholmissbruk för både kvinnor och män. Någon skillnad mellan effekterna av fysiskt våld och sexuellt våld kunde inte säkerställas.⁵²

Självskadebeteende

Det finns många studier kring självskadebeteende hos ungdomar, men det är mindre känt i vilken utsträckning det förekommer även hos vuxna. I en sammanställning av forskning kring ungdomars självskadebeteende varierade förekomsten mellan 13 och 23 procent i de ingående studierna. Faktorer som samvarierade med självskadebeteende var sexuella övergrepp, depression, ångest, tecken på annan psykisk ohälsa och rökning.⁵³ Faktorer som traumatiska upplevelser, försummelse och övergrepp under barndomen har också visats ha en association med självskadebeteende hos ungdomar.⁵⁴ I en nationell amerikansk studie där personer i åldern 19 till 92 år deltog i telefonintervjuer studerades självskadebeteende hos vuxna. Livstidsprevalensen var knappt sex procent och knappt en procent hade erfarenheter av självskadebeteende under det senaste året. Stress och traumatisering under barndomen samt psykisk ohälsa samvarierade med självskadebeteende även hos vuxna.⁵⁵

Våldsutsatthet och fysiska sjukdomssymtom

Somatisering, det vill säga att psykisk ohälsa uttrycks genom varierande kroppsliga symtom, har visat sig vara vanligare hos både kvinnor och män som har erfarenhet av psykiska och sexuella övergrepp än hos personer som inte varit utsatta.⁵⁶ Kvinnor som söker hälso- och sjukvård för långvariga kroppsliga symtom har också i hög utsträckning erfarenhet av våld. Kroniska smärttillstånd, ihållande magtarmsbesvär och gynekologiska smärtor är två till fyra gånger vanligare bland våldsutsatta kvinnor än bland dem som inte drabbats.⁵⁷ Även om våldet karakteriseras som mindre allvarligt reagerar många utsatta med somatisering.⁵⁸

⁵¹ Se till exempel Colman et al. (2013) och Shin SH et al (2009)

⁵² Nayak et al. (2012).

⁵³ Jacobson & Gould (2007).

⁵⁴ Fliege et al. (2009).

⁵⁵ Klonsky (2011).

⁵⁶ Leserman (2005) och Samelius (2007).

⁵⁷ Campbell (2002), Eberhard-Gran (2006), Ellsberg et al. (2008) och Paras (2009).

⁵⁸ Samelius (2007).

Hur en person skattar sin hälsa kan påverkas av våldsutsatthet. I en dansk studie undersöktes självskattad hälsa samt självrapporterad sjukdom bland personer över 16 år som under sitt liv utsatts för fysiskt våld. Studien visade att det var tre gånger vanligare att män hade erfarenhet av fysiskt våld jämfört med kvinnor. De utsatta männen uppgav dubbelt så ofta magsmärtor jämfört med icke utsatta män, men annars fanns det inga säkerställda skillnader. Våldsutsatta kvinnor skattade mer än dubbelt så ofta sin hälsa som sämre, hade dubbelt så ofta symtom på ångest och depression samt hade dubbelt så ofta magsmärtor som icke våldsutsatta kvinnor.⁵⁹ Kroppsliga symtom som till exempel kroniska magtarmproblem har även i andra studier rapporterats oftare av män som utsatts för våld jämfört med icke-våldsutsatta.⁶⁰

Sammanfattning

Ett flertal faktorer måste tas i beaktande när jämförelser mellan olika studier görs. Det kan gälla vilka avgränsningar som gjorts, vilka metoder för datainsamling som använts, vilken tidsperiod som studerats och hur våldet definierats. Internationell och svensk forskning visar att våldsutsatthet är vanligt i alla länder. Det fysiska våldet utanför en parrelation drabbar företrädesvis män medan kvinnorna är mer utsatta för sexuellt våld. Inom nära relationer är kvinnorna mer utsatta för våld än männen i ett livstidsperspektiv. I studier som frågar efter utsattheten för fysiskt och psykiskt våld i en nära relation under det senaste året är skillnaden mellan andelen utsatta kvinnor och män relativt liten. Kvinnor utsätts dock alltid i högre grad för sexuellt våld, upprepat våld, flera olika våldsformer samt grövre våld. Yngre personer är mest utsatta både för våld i allmänhet och för våld i nära relationer. Det kan konstateras att det är vanligt att barn utsätts för våld, inte minst för sexuellt våld.

Förövarna är till övervägande del män, både för manliga och kvinnliga offer, då våldet är sexuellt, fysiskt och avser sexuella trakasserier. I de undersökningar som studerat kontrollerande beteende eller kränkningar i en parrelation är förövaren lika ofta en kvinna som en man. Barnen utsätts både av vuxna, ofta vårdnadshavare, och av jämnåriga kamrater.

När konsekvenserna av våldsutsattheten efterfrågas visar det sig att kvinnor i högre grad än män uppger fysiska och psykiska men efter våldet. De söker även oftare hjälp från rättsväsendet och hälso- och sjukvården. Att säkerställa ett orsakssamband mellan våldsutsatthet och hälsoproblem är svårt. Det skulle kräva att våldsutsatta personer följdes under lång tid från händelsen och framåt. Ett annat sätt att studera effekterna på hälsan är att låta en våldsutsatt person själv värdera i vilken utsträckning våldserfarenheten fortlöpande förorsakar lidande. Vanligen studeras emellertid kopplingar mellan våldsutsatthet och hälsa retrospektivt. Orsakssamband kan då inte fastställas eftersom många andra faktorer kan orsaka sjukdomstillståndet. Ett stort antal studier har undersökt kopplingar mellan våldsutsatthet och hälsa, och visar att

⁵⁹ Sundaram et al. (2008).

⁶⁰ Sundaram (2008) och Ålander (2008).

hälsoproblem och sjukdomstillstånd är överrepresenterade bland dem som under livet utsatts för våld.

Referenser

- Beydoun, H., Beydoun, M., Kaufman, J., Lo, B. & Zonderman, A. (2012) Intimate partner violence against adult women and its association with major depressive disorder, depressive symptoms and postpartum depression: A systematic review and meta-analysis. *Social Science & Medicine*. 2012(75): 6, s. 959-975.
- Borgå, P. & al-Saffar, S. (2012) Posttraumatiskt stressyndrom - Viktig diagnos för följderna av trauma i vardagen. *Läkartidningen* (109), nr 47, s. 2152-2154.
- Brottsförebyggande rådet (2008) *Våldtäkt mot personer 15 år och äldre. Utvecklingen under åren 1995-2006*. Rapport 2008:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (2009) *Våld mot kvinnor och män. Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. Rapport 2009:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (2011) *Polisanmälda våldtäkter mot barn*. Rapport 2011:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (2012) *Brottsutvecklingen i Sverige 2008-2011*. Rapport 2012:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (2013a) *NTU 2012. Om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2013:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (2013b) *Skolundersökningen om brott åren 1995-2011. Teknisk rapport*. Rapport 2013:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (2013c) *Brott bland ungdomar. Resultat från Skolundersökningen om brott åren 1995-2011*. Rapport 2013:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Campbell, J. (2002) Health consequences of intimate partner violence. *Lancet*. 359, s. 1331-1336.
- Canadian Centre for Justice Statistics (2011) *Family Violence in Canada: A Statistical Profile*. Statistics Canada Catalogue no. 85-224-X. Tillgänglig via: <http://www.statcan.gc.ca/pub/85-224-x/85-224-x2010000-eng.pdf> (Hämtad 2013-07-08).

- Chartier, M., Walker, J. & Naimark, B. (2010) Separate and cumulative effects of adverse childhood experiences in predicting adult health and health care utilization. *Child Abuse & Neglect*. 2010(34):1, s. 454- 464.
- Coker, A., Davis, K., Arias, I., Desai, S., Sanderson, M., Brandt, H. & Smith, P. (2002) Physical and mental health effects of intimate partner violence for men and women. *American Journal of Preventive Medicine*. 2002(23):4, s. 260-268.
- Colman, I., Garad, Y., Zeng, Y., Naicker, K., Weeks, M., Patten, S., Jones, P., Thompson, A. & Wild, C. (2013) Stress and development of depression and heavy drinking in adulthood: moderating effects of childhood trauma. *Soc Psychatyr Epidem*, 48: s. 265- 274.
- Cougle, JR., Keough, ME., Riccardi, CJ. & Sachs-Ericsson, N. (2009) Anxiety disorders and suicidality in the National Comorbidity Survey- Replication. *Journal of Psychiatric Research*. 2009(43):9, s. 825-829.
- Danielsson, I., Blom, H., Nilnes, C., Heimer, G. & Högberg, U. (2009) Gendered patterns of high violence exposure among Swedish youth. *Acta obstetricia et gynecologica Scandinavica*. 2009(88):5, s. 528-535.
- Department of Justice (2000) *Full Report of the Prevalence, Incidence, and Consequences of Violence Against Women*. NCJ 183781,U.S.; Office of Justice Programs, National Institute of Justice.
- Devries K, Mak J, Bacchus L, Child J, Falder G, Petzold M, Astbury J & Watts C(2013). Intimate partner violence and incident depressive symptoms and suicide attempts: A systematic review of longitudinal studies. *PLoS Med*, 10(5): e 1001439. Doi:10.1371/journal.pmed.1001439.
- Eberhart- Gran, M., Schei, B. & Eskild, A. (2006) Somatic symptoms and diseases are more common in women exposed to violence. *Journal of general internal medicine*. 2007(22):12, s. 1668-1673.
- Ellsberg, M., Jansen, HA., Heise, L., Watts, CH. & Garcia-Moreno, C. (2008) Intimate partner violence and women's physical and mental health in the WHO multy-country study on women's health and domestic violence, an observational study. *Lancet*. 2008. 371, s. 1165-1172.
- Felitti, VJ., Anda, RF., Nordenberg, D., Williamsson, DF., Spitz, AM., Edwards, V., Koss, MP., Marks, JS. (1998) Relationship of childhood abuse and household

dysfunction to many of the leading causes of death in adults. The Adverse Childhood Experiences (ACE) study. *American Journal of Preventive Medicine*. 1998(14):4, s. 245-258.

Fliege, H., Lee, J., Grimm, A. & Klapp, BF. (2009) Risk factors and correlates of deliberate self-harm behavior: A systematic review. *Journal of Psychosomatic Research*. 2009(66):6, s. 477-493.

FN (1989) *Convention on the Rights of the Child*. General Assembly Resolution A/RES/44/25.

FN (1993) *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. General Assembly Resolution A/RES/48/104.

FN (1991) *Principles for Older Persons*. General Assembly Resolution A/RES/46/91.

Haaland T, Clausen S-E, Schei B (2005): ”Vold i parforhold - ulike perspektiver. Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge”. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo, NIBR-rapport 2005:3.

Heiskanen M & Ruuskanen E (2011). Men’s experience of violence in Finland 2009 European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI), Helsinki Finland. Publication Series No. 71

Jacobson, C. & Gould, M. (2007) The epidemiology and phenomenology of non-suicidal self-injurious behavior among adolescents: A critical review of the literature. *Archives of Suicide Research*. 2007(11):2, s. 129-147.

Jonas, S., Khalifeh, H., Bebbington, PE., Mcmanus, S. Brugha, T., Meltzer, H. & Howard, LM. (2013) Gender differences in intimate partner violence and psychiatric disorders in England: Results from the 2007 adult psychiatric morbidity survey. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, DOI: 10.1017/S20455796013000292 (published on line 10 June 2013).

Klonsky, ED. (2011) Non-suicidal self-injury in United States adults: Prevalence, sociodemographics, topography, and functions. *Psychological Medicine*. 2011(41):9, s. 1981-86.

Leserman, J. (2005) Sexual abuse history: prevalence, health effects, mediators and psychological treatment. *Psychosomatic Medicine* 2005(67): 6, s. 906-915.

Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J. & Kalliokoski, A-M. (2001) *Slagen Dam; Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Stockholm: Brottsoffermyndigheten. Fritzes Offentliga Publikationer.

National Centers for Disease Control and Prevention, Division for Violence Prevention (2011) *National Intimate partner and sexual violence survey, 2010 Summary report*. Tillgänglig via: http://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/nisvs_report2010-a.pdf (Hämtad 2013-06-04).

Nayak, M., Lown, A., Bond, J. & Greenfield, T. (2012) Lifetime victimization and past year alcohol use in a U.S. population sample of men and women drinkers. *Drug and Alcohol Dependence*, 2012(123), s. 213–219.

Office for National Statistics (2013) *Focus on: Violent Crime and Sexual Offences, 2011/12*. Tillgänglig via: http://www.ons.gov.uk/ons/dcp171778_298904.pdf (Hämtad 2013-09-11).

Paolucci, E., Genius, M., Violato, C. (2001) A Meta-Analysis of Published Research on the Effects of Child Sexual Abuse. *Journal of Psychology*. 2001(135):1, s 17-36.

Paras M., Murad, M., Chen, L., Goranson, E., Sattle, A., Colbenson, K., Elamin, M., Seime, R., Prokop, L. & Zirkazadeh, A. (2009) Sexual abuse and somatic disorders. A systematic review and meta-analysis. *JAMA: the journal of the American Medical Association*. 2009(302):5, s. 550-561.

Perez-Fuentes, G., Olfson, M., Villegas, L., Morcillo, C., Wang, S. & Blanco, C. (2013) Prevalence and correlates of child abuse: a national study. *Comprehensive Psychiatry*. 54: s.16-27.

Plauborg R, & Helweg-Larsen K (2012). *Partnervold mod mænd i Danmark*. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet. Reproafdelingen, Københavns Universitet. Trykt udgave: ISBN 978-87-7899-202-8 Elektronisk udgave: ISBN 978-87-7899-203-6 www.si-folkesundhed.dk (Hämtad 2013-11-02)

Samelius, L. (2007) *Abused Women - Health, Somatization and Posttraumatic Stress*. Phd dissertation. Linköping: Linköping university, Division of Gender and Health Medicine, Department of Molecular and Clinical Medicine, Faculty of Health Sciences.

Shin, SH, Edwards, E., & Heeren, T. (2009) Child abuse and neglect; Relation to adolescent binge drinking in the national longitudinal study of Adolescent Health (AddHealth) Study. *Addictive Behaviors*, 2009 (34), s. 277-280.

Statens folkhälsoinstitut (2012) *Sociala relationer – tidsserier och regionala resultat 2012*. Hälsa på lika villkor. Tillgänglig via: <http://www.fhi.se/Statistik-uppfoljning/Nationella-folkhalsoenkaten/Sociala-relationer/> (Hämtad 2013-09-09).

Statens folkhälsoinstitut (2008) *Folkhälsofrågor ur ett genusperspektiv – Arbetsmarknad, maskuliniteter, medikalisering och könsrelaterat våld*. Rapport: 2008:8. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

Statistiska centralbyrån (2012). *Teknisk rapport - En beskrivning av genomförande och metoder. "Hälsa på lika villkor" nationellt urval*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Statistiska centralbyrån (2013a). *Mer om ULF/SILC*. Tillgänglig via:
http://www.scb.se/Pages/Standard_49123.aspx (Hämtad 2013-09-09).

Statistiska centralbyrån (2013b). *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC)*. Se tabell *Trygghet och säkerhet – fler indikatorer*. Tillgänglig via:
http://www.scb.se/Pages/ProductTables_12209.aspx (Hämtad 2013-09-09).

Statistiska centralbyrån (2013c). Statistikdatabasen. Tillgänglig via:
http://www.scb.se/Pages/SSD/SSD_TreeView.aspx?id=340478 (Hämtad 2013-09-09).

Sundaram, V., Helweg-Larsen, K. Laursen, B. & Bjerregaard, P. (2004) Physical violence, self rated health, and morbidity: is gender significant for victimization? *Journal of Epidemiology & Community Health*. 2004(58):1, s. 65–70.

WHO (1996) *Prevention of violence: a public health priority*. Resolution WHA49.25.

WHO (2002). *World Report on Violence and Health*. Geneva: World Health Organization.

WHO (2005). *Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women. Initial results on prevalence, health outcomes and women's responses*. Geneva: World Health Organization.

WHO (2013a) Se *Launch of the new WHO mortality estimates, including deaths due to violence*. Tillgänglig via: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/en/ (Hämtad 2013-09-09).

WHO, London School of Tropical Medicine & South African Medical Research Council (2013b) *Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. Tillgänglig via:
<http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/en/index.html> (Hämtad 2013-06-27).

Wijma, K., Samelius, L., Wingren, G. & Wijma, B. (2007) The association of ill-health and abuse: A cross-sectional, population based study. *Scandinavian Journal of Psychology*. 2007(48):6, s. 567-575.

Ålander, T., Heimer, G., Svärdsudd, K. & Agreus, L. (2008) Abuse in women and men with and without functional gastrointestinal disorders. *Digestive Diseases and Sciences*.

2008(53):7, s. 1856-1864.